

Welkom Limburgse herdenking 'International Holocaust Day' op 27 januari 2020 in Gouvernement aan de Maas te Maastricht

(Gesproken woord geldt)

Beste mensen,
in het bijzonder:
u die tot de Joodse- en Sinti-gemeenschappen behoren,
Opperrabijn, bisschoppen en imam...

Welkom bij de Limburgse herdenking van de Holocaust,
die inktzwarte bladzijde
in de geschiedenis van Europa,
in de geschiedenis van Nederland,
in de geschiedenis van Limburg.

Ook hier verdwenen mensen,

mensen die voorheen Limburger onder de Limburgers waren,

maar nu werden weggevoerd of moesten onderduiken

omdat ze een andere oorsprong hadden.

Een andere oorsprong,

dat het nazi-regime in al zijn misdadigheid had doen besluiten,

dat deze mensen niet langer het recht hadden om te bestaan,

dat ze niet langer meer 'mens' mochten zijn,
maar enkel een nummer.

Een nummer dat je alles kon ontnemen wat hen tot mens maakte:

hun thuis,
hun bezit,
hun familie,
hun geliefden,
hun spirit,
hun leven...

Een ontmenselijking die hen zelfs volgden tot in de dood.

Afschuwelijk waren de berichten die in de verzetskranten verschenen,

ná de bevrijding op die **27e januari 1945** van de grootste hel op aarde, vandaag exact 75 jaar geleden.

Het waren berichten die getuigden van gevoelens van diepe walging en van diepe schaamte over zoveel slechts;

en berichten die het ondenkbare beschreven, ik citeer:

“dat mensen hiertoe kunnen komen,
dat zij tot een dergelijke beestachtige stand kunnen afdalen.”

Hoe diep kun je als mens immers zakken als je enkel nog naamloze nummers aan het vernietigen bent, duizenden per dag; en niet alleen in dat toen bevrijde Auschwitz...

Naamloze nummers die alleen in hun nagedachtenis weer mens kunnen worden. En in herdenkingen als vandaag en op 4 mei hun naam weer terugkrijgen. Ook door hun persoonlijke verhalen te blijven vertellen...

Zo **vertelde ik afgelopen jaar** tijdens de provinciale dodenherdenking over een meisje dat nog een tiener moest worden, als ze met een wit doekje om haar kaalgeschoren hoofd in de deuropening van die wagon in Westerbork staat...

Nog even kijkt ze naar buiten - naar een hondje op het perron - als óók voor haar de deuren sluiten.

Een scene waarmee zij - het meisje met het hoofddoekje - uitgroeit tot het naamloze icoon van de Jodenvervolging in Nederland.

Totdat ze eindelijk haar naam terugkrijgt. Ze heet **Settela Steinbach**, en is geen Joods- maar een Sinti-meisje, geboren in Buchten bij Born en vermoord in Auschwitz.

Vermoord. Net zoals haar - ook tijdens die razzia van 17 mei 1944 - opgepakte 8 broers en zussen en moeder **Toetela** .

Een **jaar eerder vertelde** ik op 4 mei over Hanna van der Voort, een kraamverpleegkundige uit het Noord-Limburgse Tienray die 123 Joodse kinderen opving.

123 Joodse kinderen - weggesmokkeld uit die crèche tegenover de Hollandse Schouwburg in Amsterdam - die zij een onderdak - een onderduik - weet te bieden. Eerst in eigen huis; daarna bij boerengezinnen in haar nabije buurt.

Hanna - of tante Hanna zoals ze werd genoemd - werd verraden. In de nacht van 31 augustus wordt ze opgepakt. Evenals vijf Joodse kinderen.

Waarbij één van die vijf - de 8 jarige **Louis van Wezel** – van de politieagenten moet wijzen waar zijn broertje **Dick** van tien verborgen zit...

De twee broertjes worden op 18 oktober 1944 in Auschwitz vermoord. Hoe bang moeten deze 2 knulletjes wel niet zijn geweest, in die laatste anderhalve maand van hun veel te korte leven...

...net zoals die 2 andere kinderen: **Floortje** en haar broertje **Wimke de Pauw**. Enkel het oudste opgepakte meisje, Rebecca Aldewereld, weet als door een wonder de hel te overleven...

En weer **twee jaar eerder vertelde ik** over **Arnold en Johanna Sandhaus**. Zij waren niet van hier. Hij was geboren in Polen; zij in Berlijn; en samen vluchtten ze al in het begin van de jaren dertig naar Limburg.

Hier in Maastricht startte hij een dameshoedenfabriek; een goedlopende zaak die hij begin 1942 verplicht moet opdoeken. Omdat hij Joods is.

Arnold en Johanna duiken onder; in mei 1943, tijdelijk aan de Cannerweg in Maastricht. Bij verzetsman Derk van Assen en zijn vrouw Berendje.

En net op de dag – 14 juli 1944 - dat zij naar een definitief onderduikadres zouden vertrekken, staat de Gestapo voor de deur. Arnold en Johanna zitten dan net in de tuin van het zonnetje te genieten. Hij leest een boek, zij zit te breien...

Ze moeten mee. Net als Derk en Berendje.

Derk krijgt 2 maanden later de kogel;

Berendje wacht anderhalf jaar later de dood in Ravensbruck; en

Arnold verliest nog iets later op verschrikkelijke wijze het leven in concentratiekamp Mauthausen.

Het is dan 3 maart 1945. De dag dat ook het allerlaatste dorp van Limburg wordt bevrijd...

Alleen Johanna weet het kamp - Neustadt - te overleven. Enkel zij keert terug naar Maastricht.

Dames en heren,

het waren stuk voor stuk verhalen van mensen die mij en - naar ik meen – ook mijn publiek telkens weer doen afvragen: wat zou ik hebben gedaan?

- Zou ik ook een redder en helper zijn geweest, iemand die de moed en het lef heeft om 'het goede' te doen? Of:
- zou ik een weggijker zijn geweest, iemand die het eigenlijke niet echt iets kan schelen? Of nog erger:
- zou ik een verrader en jager zijn geweest, iemand die een kind van 8 zijn broertje laat verraden?

Ik ben een positief ingesteld mens. Ik wil er graag vanuit gaan dat de mens in wezen goed is; aan de goede kant van de geschiedenis wil staan; en natuurlijk voor de 1e optie wil kiezen.

Maar dan blijft wel de vraag: hóé doe je 'het goede'?

Onder welke omstandigheden ben je 'sterk, weerbaar en heldhaftig' genoeg om een goed mens te zijn en te blijven.

Waar haal je de moed en lef vandaan om een Hanna van der Voort of een Derk van Assen te zijn?

Een antwoord ligt in onze geschiedenis. Onze geschiedenis die ons leert¹ wat zij – Hanna en Derk – zo met elkaar gemeen hadden,

en wel dat ze deel uitmaakten van hechte gemeenschappen met sterke morele leiders; hechte gemeenschappen waarin mensen elkaar durven te vertrouwen.

Hanna wist dat ze voor 'haar kinderen' op vele deuren kon kloppen in de haar omringende boerendorpen.

Boerendorpen waar bewoners met elkaar verbonden waren in de katholieke kerk en voormannen kenden als priester Henri Vullings in Grubbenvorst.

Een man die zich had laten kennen als een zeer verdraagzame man met een diepe weerzin tegen het fascisme.

Hij was het die na de invasie op 10 mei 1940 vanaf de preekstoel sprak, ik citeer:

“Onze soldaten kunnen niets meer doen.

Nu is de beurt aan ons.

Wij zullen de Duitsers dwarszitten waar wij kunnen.”

En aldus geschiedde aldaar in die Noord-Limburgse dorpen.

Derk wist op zijn beurt dat hij blindelings kon vertrouwen op zijn eigen gemeenschap: een vrij gesloten groep van gereformeerden in Zuid-Limburg.

Niet groot in getal kenden ze elkaar allemaal en hadden ook zij het geluk geleid te worden door en paar strijdbare dominees. Ook zij wisten zo - net als die katholieken in het noorden - aan relatief veel Joden een schuilplaats, een onderduik te bieden.

---

¹ Vervolgd in Limburg, Herman van Rens, p.280

Twee gemeenschappen die niet alleen die twee sleutels in handen hadden van 'vertrouwen in elkaar' en 'sterk moreel leiderschap';
maar ook twee gemeenschappen die bewezen dat je juist in **je eigenheid** sterk genoeg bent om open te staan voor een ander;
zónder daarbij iets van je eigen identiteit – je eigen ziel – te verliezen. In tegendeel...

Dames en heren,

Het mag – het moet - ons zeker spijten dat we toen – als Limburg in haar geheel - niet beter in staat zijn geweest om de zo onmenselijk bedreigden te helpen.

Of ze nu al Limburger onder de Limburgers waren; of juist hier hun heil kwamen zoeken...
We hadden - samen met zijn allen - veel beter voor ze moeten zorgen.

Voor, tijdens en ná die verschrikkelijke oorlog.

Het is een besef dat een zware verantwoordelijkheid op onze schouders legt. Zeker in de tijd van nu, waarin 'anders zijn' wederom gevaarlijk dreigt te worden; en groepen en religies als minderwaardig worden weggezet.

En dan staan voor mij juist die 'twee gemeenschappen van toen', model voor waaraan we nu – weer meer dan ooit – nood hebben.

Niet alleen om 'sterk, moedig en weerbaar' genoeg te zijn om de hand te kunnen reiken, maar **bovenal** om te voorkomen dat 'het ondenkbare' ons ooit weer gaat overkomen.

Het mag immers **nooit, nooit** meer gebeuren dat mensen vanwege hun oorsprong, afkomst of aard moeten verdwijnen;
geen mens meer mogen zijn;
en zo moeten lijden dat zelfs overleven altijd pijn blijft doen...

Nooit meer.

Niet in Limburg,
niet in Nederland,
niet in Europa.